

Fosses lligades al desembarcament de Bayo

La platja de sa Coma

Situada devora de la mar, a la zona més septentrional de la platja, la fossa de sa Coma és una de les més grans de la illa de Mallorca.

És difícil determinar el nombre d'homes i dones que haurien estat inhumats en aquesta fossa, situada en ple front de guerra, degut, entre altres coses, a l'absència de documentació oficial.

No obstant això, els estudis realitzats al llarg dels anys parlen del voltant de 500 persones enterrades en l'arena de la platja, en la seva majoria baixes de guerra de les files republicanes, però també milicians i milicianes que varen quedar enrere en el moment del reembarcament i foren executats per les tropes revoltades directament a la mateixa platja.

Per tractar-se del front de guerra no es pot descartar que, entre les restes, pogués haver-hi a més alguna víctima del bàndol revoltat.

L'hospital de sang

Es tracta de la fossa corresponent al lloc d'enterrament dels milicians morts a l'hospital de sang que els republicans haurien instal·lat 3 km terra endins de la platja de sa Coma, probablement al voltant del 19 d'agost de 1936, quan varen començar els enfrontaments a les cases de Son Carrió, per disposar de més comoditats per als ferits que en el campament base de sa Coma.

Es calcula que al voltant de 17 persones, milicians morts a l'hospital, haurien estat inhumades en aquesta fossa.

És a més el lloc on van ser capturats molts dels voluntaris i voluntàries que van participar en l'expedició de Bayo i no van poder integrar el reembarcament. Entre ells es trobaven, entre altres, les cinc infermeres catalanes executades a Manacor el 5 de setembre de 1936 per les tropes del feixista italià conegut com Comte Ross i que passarien a la història amb el nom de 'Les cinc de Mallorca'.

Són Escrivà

En una zona limítrofa entre Son Servera i Sant Llorenç s'hauria localitzat una fossa comuna, o un petit grup de tombes, situades al peu del Puig de sa Font, en concret en la part de baix del vessant sud del penyal, immediatament darrere del pou de Son Cervera.

Allà se cerquen almenys dos milicians dels molts que haurien estat assassinats per les tropes revoltades en la matinada del 3 al 4 de setembre de 1936, coincidint amb el reembarcament dels expedicionaris de Bayo.

Aquesta nit, aprofitant la retirada, les tropes revoltades haurien llançat una ofensiva sobre el penyal, fins llavors en mans dels expedicionaris, que va impedir a molts d'ells arribar fins al

punt de trobada a la platja i que es va saldar amb nombroses víctimes mortals, les restes de les quals foren abandonades en el vessant.

Segons els testimonis orals, foren els mateixos pagesos de Son Cervera els qui varen localitzar mesos després els cadàvers i els qui els varen enterrar en aquestes fosses.

El cementiri de Son Carrió

La fossa comuna de la part antiga del cementiri de Son Carrió s'utilitzava per a enterrar als locals que no disposaven de sepultura pròpia i és, segons els estudis històrics realitzats fins avui, probable lloc d'enterrament també dels expedicionaris morts en combat i, sobretot, de molts dels represaliats assassinats després del reembarcament.

Encara que els documents oficials que feien referència als milicians enterrats en aquesta fossa van ser cremats durant el franquisme -segons els estudis històrics, entorn dels anys setanta- tant la premsa de l'època com els testimoniatges orals parlen de «carretadas de morts» que haurien estat traslladats allí i dipositats en la fossa, per ser més pròxima que Son Coletes.

A més, els últims estudis realitzats per ATICS apunten a la possible existència d'una segona fossa, situada a l'exterior del cementiri, al costat del mur del recinte antic, i la intervenció del qual també ha estat programada dins del Quart Pla de Fosses.